

# Koolieelikutest lastega eestlastest ja vähemusrahvustest emade kasutatava lastehoiutüübi seos nende tööhõive ja sissetulekuga

*Ave Roots*

## Sissejuhatus

Väikelaste emad on tööturul eriline grupp, nende tööhõive on madalam kui meestel ja lasteta naistel (Karu 2009, 6). Koolieelikutest lastega emade jaoks on lastehoid töö- ja pereelu ühitamisel võtmetähtsusega. Neil on võimalik töötada väljaspool kodu vaid juhul, kui neil õnnestub leida nende tööaja ja -kohaga sobiv lastehoiuvõimalus. Kuna töökohad on erinevad, on ka vajadus lastehoiu järele erinev ning sageli ei piisa ainult formaalsest lastehoiust. Töökohad, kus viibitakse kella üheksast viieni ehk siis tavapärasel tööaegadel, on hästi sobitavad lasteaegade tavaliste lahtiolekuaegade ning vajadus mitteformaalse lastehoiu järele tekib vaid lapse haigestumise korral. Kui aga töötatakse väljaspool tavalist tööaega, õhtuti ja nädalavahetuseti, on tarvis ka muid lastehoiuvõimalusi.

Kuigi emad iseenesest on tööturul teistest madalama staatusega (Correll, Benard ja Paik 2007; Ridgeway ja Correll 2004), on veel madalama staatusega vähemusrahvusest emad, sest nende puhul liitub emadusest tingitud madalale tööturustaatusle rahvusest tulenev madal staatus (Berger, Rosenholz, ja Zelditch 1980). Teisest küljest on vähemusrahvused kogukonnakesksemad (Realo ja Allik 1999; Vihalemm ja Kalmus 2009) ning seega on vähemusrahvusest emadel eestlastest emadega võrreldes paremad võimalused kasutada vajaduse korral mitteformaalset lastehoidu. Artikli eesmärk ongi uurida, mil määral erineb formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kasutamine eestlastest ja vähemusrahvustest emade puhul ning kuidas erinevad lastehoiuviisid ja nende kombinatsioonid on seotud sissetuleku, hõive ja töökoormusega (täis- või osajaga töö).

## Tööturg

Tööturul on väikelaste emad halvemas situatsioonis kui mehed ja lasteta naised. On leitud, et emadus tähistab tööturul täiesti omaette staatust (Correll, Benard ja Paik 2007; Ridgeway ja Correll 2004). Emasid arvatakse väärivat kõige madalamat palka, neid peetakse kõige vähem värbamiskõlblikeks ning neile tahetakse kehtestada kõige rangemaid tingimusi (nt. tööle hilinemise ja töölt puudumise puhul), kuna üldlevinud arusaamad heast emast ja heast töötajast on omavahel vastuolus ning arvatakse, et naised, kel on lapsed, ei suuda tööle keskenduda sellisel määral nagu mehed või naised, kel lapsi ei ole (Correll jt. 2007). Naiste halvemat olukorda tööturul (madalam palk ja raskused töö leidmisel) meestega võrreldes kirjeldatakse muude tegurite seas ka statistilise diskrimineerimise abil (Petersen ja Saporta 2005; Petersen 2008). Kuna naised on üldiselt teatud aladel keskmisest vähem produktiivsed (nt. füüsilist jõudu nõudvates valdkondades) või peavad laste tõttu oma karjääri katkestama või laste

eest hoolitsemise tõttu sagedamini töölt puuduma, siis ei hakata kaaluma konkreetse naise võimeid ja olukorda, vaid lähtutakse tema puhul otsuse langetamisel naiste kui grupi keskmisest. Lähtudes eelnevast, võiks arvata, et väikelaste emad ei koge tööturul statistilist diskrimineerimist mitte ainult seetõttu, et nad on naised, vaid ka oma erilise, emadusest tuleneva staatuse pärast, seega enam kui ilma lasteta naised.

Etniline kuuluvus on samuti seotud staatusega tööturul. Uudemäe (2012) uuringust selgus, et tööandjad eelistavad palgata pigem eestipärase kui venepärase nimega inimesi. Seega on etniline kuuluvus Eesti tööturul staatuseväärtusega ning järelikult peaksid vähemusrahvustest emad olema eestlastest emadega võrreldes tööturul veelgi halvemas olukorras (sissetuleku ja hõive poolest).

Eesti tööturg on üks sooliselt kõige segregeeritumaid Euroopas (European Commission 2009). Rahvuseline segregatsioon on olemas, kuid enamasti ei ületa see kümne protsendipunktilist erinevust proportsionaalsest olukorrast, kus vähemusrahvusi on valdkonnas sama palju kui elanikkonnas tervikuna (30%). Suurem erinevus on harudes, kus on hõivatud väga vähe inimesi, nagu mäetööstuses ja kalanduses, ning veidi suurematel harudest põllumajanduses, jahinduses ja metsanduses (Statistikaamet). Mäetööstuses on hõivatutest 67% vähemusrahvusest, kalanduses 0%, põllumajanduses, jahinduses ja metsanduses 5% (Statistikaamet).

## Lastehoid

Lastehoiu võib jagada formaalseks ja mitteformaalseks (Bryson, Brewer, Sibieta, Butt 2010). Formaalne lastehoid (*ibid.*, 5) on seaduste ja muude õigusaktidega reguleeritud ning võib olla nii täielikult vanemate kulul kui ka osaliselt või täielikult subsideeritud. Mitteformaalne lastehoid (*ibid.*, 14) on vana-

vanemate, muude sugulaste, sõprade ja naabrite poolt regulaarselt või vajadust mööda osutatav lastehoid, mis ei ole seadustega reguleeritud. Mitteformaalse lastehoiu kasutamine sõltub mitmetest teguritest: formaalse lastehoiuteenuse kättesaadavusest (Hank ja Buber 2009; Igel ja Szydlik 2011; Lewis, Campbell, ja Huerta 2008), vanemate tööaegadest ja töökohtade paindlikkusest. Üldiselt ei ole mitteformaalne lastehoid mitte formaalse lastehoiu alternatiiv, vaid enamasti kasutatakse mõlemat ja kombineeritakse neid omavahel (Bryson jt. 2010; Jappens ja Van Bavel 2012, 95; Wheelock ja Jones 2002, 448). Mitteformaalset lastehoidu kasutatakse enam siis, kui vanemad töötavad õhtuti ja nädalavahetuseti (Bryson jt. 2010, 6; Vandell jt. 2003; Wheelock ja Jones 2002), ning lapse haiguse korral (Wheelock, Jones 2002, 453).

Toetudes eeltoodule, võib väita, et mitteformaalne lastehoid on abiks juhtudel, kui formaalsest lastehoiust ei piisa, et vanematel oleks võimalik töö- ja pereelu ühitada ehk siis pere kõrvalt täita tööga seotud kohustusi, eriti juhul, kui töö ei ole oma iseloomult aja- ja/või kohapaindlik. Mitteformaalset lastehoidu kasutatakse kõige enam eelkoolialiste laste (Hank ja Buber 2009, 56; Igel ja Szydlik 2011, 219) ja eelteismeliste puhul (Silverstein ja Marenco 2001, 503).

See, kui pikalt ja kui intensiivselt formaalset lastehoidu kasutatakse, sõltub muude tegurite kõrval ka rahvusest (Vandell jt. 2003, 379). Ka Eesti puhul on oluline arvestada erinevate rahvusgruppide olemasoluga. Kuna suur osa Eestis elavatest vähemusrahvustest esindajatest on kollektivistlikumad ning perekonna- ja kogukonnakesksemad kui etnilised eestlased (Realo ja Allik 1999; Vihalemm ja Kalmus 2009), siis võib eeldada, et vähemusrahvustest emad kasutavad mitteformaalset lastehoidu enam ja see on neile suureks abiks töö- ja pereelu ühitamisel.

## Probleemipüstitus

Artikli eesmärk on uurida, millised eelkoolialiste laste emad kasutavad formaalset ja mitteformaalset lastehoidu ning kuidas nad seda teevad, kuidas erinevad lastehoiuviisid ja nende kombinatsioonid on seotud sissetuleku, tööhõive ja töökoormusega (täis- või osaajaga töö) ning millised on neis aspektides rahvuslikud erinevused.

Ühelt poolt on vähemusrahvusest väikelaste emad oma rahvusest tuleneva madalama staatuse tõttu tööturul halvemas seisus kui eestlastest emad. Samas võiks nende suurem kogukonnakesksus ning sellest tulenev sotsiaalne toetus ja parem mitteformaalse lastehoiu kättesaadavus parandada vähemusrahvusest väikeste lastega naiste olukorda tööturul.

Kuna lastega seotud tööhõivest eemalolek on pigem naiste probleem ning ka lastehoiu korraldamisega tegelevad peamiselt naised (Wheelock ja Jones 2002, 451), siis on artiklis uuritud vaid naisi. Kuna lastehoid on oluline eelkõige eelkoolialiste laste puhul (Hank ja Buber 2009, 56; Igel ja Szydlík 2011, 219; Karu 2009, 6), siis keskendutaksegi eelkõige neile.

## Andmed ja meetodid

Analüüsis kasutatakse Eesti tööjõu-uuringu 2010. aasta andmeid. Analüüsi on kaasatud 25–60-aastased naised, kes töötasid täis- või osaajaga, olid töötud või mitteaktiivsed (mitteaktiivsete puhul jäid välja need, kes olid lapsehoolduspuhkusel, õppisid või olid pensionil). Kokku on valimis 4244 naist, neist 25% olid vähemusrahvustest. Osa analüüsist põhineb ainult nende naiste andmetel, kel on kuni 7-aastased lapsed. Kuni 7-aastaste laste emasid, kes töötasid täis- või osaajaga, olid töötud või mitteaktiivsed (mitte lapsehoolduspuhkusel ega õppimas ega pensionil), on andmestikus 746, neist 24% on vähemusrahvustest. Analüüsis on sõltuvate tunnustena kasutatud sissetulekut,

tööga hõivatust ja osa- või täisajaga töötamist ning kaheksat lastehoiuga seotud tunnust. Lastehoiuga seotud tunnustest neli kajastavad ühte lastehoiu aspekti, viies erinevate mitteformaalsete lastehoiuvõimaluste kasutamist ning kolm viimast formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kombinatsioone. Vaid ühte lastehoiu aspekti kajastavad tunnused puudutavad formaalse lastehoiu kasutamist ja sugulaste või lähedaste abi erinevatel puhkudel. Formaalse lastehoiu kasutamist väljendab üks tunnus: lasteaia, lastesõimes või erilasteaia käimine (kodeeriti kaheväärtuseliseks tunnuseks, mis näitas, kas laps käis lasteaia või mitte). Väljaspool leibkonda elavate sugulaste või lähedaste tasuta osutatav lastehoid kodeeriti samuti kaheväärtuseliseks: selle kasutamiseks või mittekasutamiseks. Veel kuuluvad siia kategooriasse tunnused, kas sugulane või lähedane vaatas tasuta lapse järele, kui laps oli haige või kui tavapärased lastehoiuasutused olid suletud (õhtuti, nädalavahetuseti, koolivaheaegadel). Lisaks moodustati *sugulaste indeks*, mis kajastab mitteformaalse lastehoiu kasutamise intensiivsust: kas seda ei kasutatud üldse või kasutati seda kas ühel, kahel või kõigil kolmel eelmainitud juhul.

Viimane tunnuste grupp kajastab formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kombinatsioone. Esimene tunnus mõõdab, kas on kasutatud nii formaalset kui ka mitteformaalset lastehoidu korraga; teine, kas lisaks formaalsele lastehoiule on kasutatud mitteformaalset lastehoidu, kui laps on haige ja/või kui formaalset lastehoidu pakkuvad asutused on kinni; ning kolmas, kas formaalsele lastehoiule lisaks on kasutatud mitteformaalset lastehoidu kõigis võimalikes olukordades (nii üldse kui ka õhtuti ja nädalavahetuseti ja koolivaheajal, aga ka siis, kui laps on haige, mitteformaalse lastehoiu indeks = 3).

Analüüsimeetoditena on kasutatud binaarset logistilist regressiooni ja lineaarset regressiooni.

Mudelitesse on lisatud veel leibkonda iseloomustavatest tunnustest partneri olemasolu,

noorima lapse vanus ja alla 18-aastaste laste arv. Ema iseloomustavad tunnused olid vanus ja keeleoskus. Ema sotsiaalmajanduslikku positsiooni iseloomustavad tunnused olid haridustase ja sissetulek. Ema tööturupositsiooni iseloomustavad tunnused olid praegune või viimane amet ja praeguse või viimase töökoha majandusharu. Analüüsi oli kontrolltunnusena lisatud ka elukoht.

## Tulemused

### Lastehoiuviiside kasutamine

Tabelid 1 ja 2 annavad ülevaate rahvuslikest erinevustest käsitletavate lastehoiutüüpide kasutamisel.

Eestlased kasutavad mõnevõrra enam formaalset lastehoidu ning vähemusrahvuste esindajad mitteformaalset lastehoidu või nende kahe kombinatsiooni. Kõige suuremad rahvuslised erinevused ilmnevad regulaarse mitteformaalse lastehoiu kasutamises. Rahvuste erinevus on lausa kakskümmend protsendipunkti. Ilmselt on see vähemusrahvuste puhul osaliselt

formaalse lastehoiu asendaja. Üsna suur (17 protsendipunkti) on rahvuseline erinevus ka mitteformaalse lastehoiu kasutamises lapse haiguse korral, mis võib viidata töökoha suuremale paindlikkusele eestlaste puhul. Kõige väiksem rahvuseline vahe on viimase kombineeritud variandi puhul, mis kajastab mitteformaalse lastehoiu maksimaalset kasutamist formaalse kõrval. Kuna viimast varianti on ka kõige vähem kasutatud (13% vähemusrahvuste ja 9% eestlaste puhul), viitab see ilmselt asjaolule, et eelistatakse siiski formaalset lastehoidu ning mitteformaalset kasutatakse vajaduse korral. Statistiliselt oluline rahvuslik erinevus lastehoiutüüpide kasutamisel tuli välja regulaarse mitteformaalse lastehoiu kasutamise puhul, lapse haiguse korral mitteformaalse lastehoiu kasutamisel ja formaalse lastehoiu kombineerimisel kõigi võimalike mitteformaalse lastehoiuviisidega.

Tabel 2 kajastab, kui suur osa eestlastest ja vähemusrahvustest naistest, kui paljusid erinevaid mitteformaalse lastehoiu liike (formaalse lastehoiu asendajana, kui laps on haige, töövälisel ajal) korruga kasutanud on.

**Tabel 1.** Erinevate lastehoiuvõimaluste kasutamine kuni 7-aastaste lastega emade seas rahvuse järgi (%).

Lastehoiuvõimalused	Vähemusrahvus	Eestlane	Crameri V	Statistiline olulisus
Formaalne lastehoid	67	73	0,02	
Mitteformaalne lastehoid (regulaarselt)	41	21	0,06	***
Mitteformaalne lastehoid, kui laps on haige	40	23	0,05	**
Mitteformaalne lastehoid, kui lastehoiuasutused on kinni	42	36	0,02	
Formaalne ja mitteformaalne lastehoid	43	35	0,01	
Formaalne + mitteformaalne lastehoid, kui laps haige ja formaalne lastehoid kinni	40	34	0,01	
Formaalne + mitteformaalne lastehoid igal ajal	13	9	0,36	***

Märkused: \* p<0,05; \*\* p<0,01; \*\*\* p<0,001.

Tabelist 2 selgub, et üle poolte eestlastest (55%) ei kasuta üldse mitteformaalset lastehoidu, samas kui vähemusrahvuste esindajatest on mitteformaalse lastehoiu mittekasutajaid 43%. Eestlaste puhul on vaid ühe mitteformaalse lastehoiuliigi kasutajaid veidi enam kui vähemusrahvuste esindajate seas, kuid kahe ja kolme mitteformaalse lastehoiuliigi kasutajaid on jällegi vähemusrahvuste esindajate seas kümne protsendipunkti võrra rohkem. Seos rahvuse ja mitteformaalse lastehoiu indeksi vahel on statistiliselt oluline.

Tabelis 3 on näidatud, millised emad, milliseid lastehoiuvõimalusi kasutavad. Tabelis 3 toodud regressioonanalüüsi (kasutatud on binaarse logistilise regressiooni mudelid, mitteformaalse lastehoiu indeksi puhul lineaarse regressiooni mudelit) tulemustest selgub, et muudel võrdsetel tingimustel (s.t. pärast teiste mudelisse lülitatud tunnuste arvesse võtmist) ei ole nii formaalse lastehoiu kui ka mitteformaalse lastehoiu kasutamine pärast tööaega ning formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kombineerimine eestlastest ja vähemusrahvustest naiste puhul erinev. Rahvuslikud erinevused ilmnesid just mitteformaalse lastehoiu kasutamises. Vähemusrahvustest naised kasutavad enam erinevaid mitteformaalse lastehoiu viise (v.a. mitteformaalne lastehoid siis, kui lastehoiuasutused on kinni – selle puhul rahvuselisi erinevusi ei

ole). Samuti kasutavad nad mitteformaalset lastehoidu eestlastest enam lapse haiguse korral ja ka üldse kasutatakse mitteformaalset lastehoidu enam, tõenäoliselt formaalse lastehoiu alternatiivina.

Leibkonna koosseisu iseloomustavatest tunnustest olid vaatluse all partneri olemasolu, noorima lapse vanus ja alla 18-aastaste laste arv. Mida noorem on kõige noorem laps, seda enam kasutatakse mitteformaalset lastehoidu, kui laps on haige ja kui lastehoiuasutused on kinni. Samuti kasutatakse sel puhul rohkem erinevaid mitteformaalse lastehoiu viise. Alaealiste laste arv on seotud vaid mitteformaalse lastehoiu kasutamisega siis, kui laps on haige, s.t. mida enam on emal alaealisi lapsi, seda rohkem kasutab ta mitteformaalset lastehoidu nende haiguse korral. Partneri olemasolu või puudumine ei ole lastehoiu kasutamise viisidega seotud. Mida vanem on ema, seda vähem kasutab ta mitteformaalseid lastehoiuviise.

Sotsiaaldemograafiliste ja tööturupositsiooni kirjeldavate teguritena on kaasatud analüüsi haridus, amet, sissetulek ja majandusharu. Tabelist 3 selgub, et võrreldes põhiharidusega naistega kasutavad kesk-, keskeri- ja kõrgharidusega naised formaalset lastehoidu oluliselt enam nii eraldi kui ka kombineerituna mitteformaalse lastehoiuga. Juhid kasutavad igasugust mitteformaalset lastehoidu enam kui liht-

**Tabel 2.** Mitteformaalse lastehoiu indeksi tasemete ja rahvuse järgi (%).

Mitteformaalse lastehoiu indeksi väärtus	Vähemusrahvus	Eestlane
0	41	55
1	15	21
2	22	12
3	22	12

Crameri V = 0,47\*\*\*

Märkused: \*\*\* p<0,001.

	Formaalne <sup>1</sup>		Mitteformaalne <sup>2</sup>		Mitteformaalne haige <sup>3</sup>		Mitteformaalne aeg <sup>4</sup>		Mitteformaalne indeks <sup>5</sup>		Formaalne + mitteformaalne <sup>6</sup>		Formaalne + mitteformaalne <sup>7</sup>		Formaalne + mitteformaalne <sup>8</sup>	
	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig
Rahvus <sup>9</sup>	0,59		-1,10	**	-1,03	**	-0,45		-0,55	***	-0,39		-0,46		-0,43	
Ilma partnerita <sup>10</sup>	-0,63		-0,22		0,23		-0,54		-0,19		-0,27		-0,19		0,79	
Noorima lapse vanus	-0,08		0,07		0,13	*	0,11	*	0,06	*	0,06		0,07		-0,05	
Alla 18-aastaste laste arv	-0,10		-0,12		0,30	*	0,14		0,06		-0,03		-0,01		-0,09	
Ena vanus	-0,07	**	-0,06	*	-0,07	**	-0,07	**	-0,04	***	-0,08	***	-0,08	***	-0,12	**
Haridus <sup>11</sup>	0,65		0,28		-0,45		0,05		-0,03		0,64		1,15		15,78	
	1,10	*	0,53		0,54		0,26		0,25		1,39	*	1,94	**	17,14	
	0,97		-0,37		-0,10		-0,42		-0,15		1,11	*	1,59	*	15,30	
Kõrg	1,22	*	0,63		0,42		0,78		0,35		1,94	***	2,34	***	16,63	
Juht	-0,35		2,00	*	1,43	*	1,28	*	0,76	**	0,90		1,12		1,74	
Prof	-0,69		1,63	*	0,52		0,61		0,38		0,25		0,38		1,36	
Keskprof	-0,78		2,07	**	0,50		1,41	**	0,63	**	0,92		0,99		0,58	
Madalge	-0,55		1,54	*	1,15	*	1,10	*	0,60	**	1,10	*	1,26	*	0,61	
Oskus	-1,25		1,02		0,58		1,92	**	0,55	*	0,88		1,01		0,24	
Sissetulek (log)	0,03		-0,09		0,00		-0,00		-0,02		-0,09		-0,08		-0,05	
Majandusharu <sup>13</sup>	-0,66		-0,13		-0,91		-0,52		-0,25		-0,21		-0,66		0,39	
Tööstus	0,45		0,50		0,04		-0,99	*	-0,11		-0,44		-0,55		0,47	
Ehitus	-0,93		0,46		0,03		0,10		0,14		-0,24		-0,14		1,53	
Teenindus	-0,05		-0,50		-0,47		0,35		-0,10		0,06		0,07		-0,80	
Finants	-0,63		-0,33		-0,65		-0,24		-0,22		-0,18		-0,22		-0,93	
Tööga hõivatud <sup>14</sup>	-1,25		1,29		1,28		-0,48		0,66		0,22		0,26		1,20	
Elukoht <sup>15</sup>	0,58		0,23		0,08		0,47		0,16		0,21		0,26		1,28	**
Muu linn	0,03		-0,56	*	0,15		-0,23		-0,11		-0,04		-0,00		0,26	
Oskab eesti keelt <sup>16</sup>	0,14		0,04		0,61		0,06		0,19		0,22		0,22		1,75	*

Märksused: \* p<0,05; \*\* p<0,01; \*\*\* p<0,001.

Sõltuvad tunnused: 1 formaalne lastehoid; 2 mitteformaalne lastehoid (regulaarselt); 3 mitteformaalne lastehoid, kui laps haige; 4 mitteformaalne lastehoid, kui lastehoiuasutus kinni; 5 mitteformaalse lastehoiu indeks; 6 formaalne ja mitteformaalne lastehoid; 7 laps käib lasteaias ja formaalsele lastehoiule lisandub mitteformaalne, kui laps haige ja/või kui formaalne lastehoid on suletud; 8 formaalsele lastehoiule lisaks mitteformaalne lastehoid igal ajal.

Sõltumatute tunnuste taustakategooriad: 9 vähemusrahuves esindaja, 10 abielus või vabaabielus, 11 kuni põhiharidus, 12 lihttöölised, 13 riiklik sektor, 14 ei ole tööga hõivatud, 15 maapiirkond, 16 ei oska eesti keelt.

**Table 3.** Erinevate faktorite seosed formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kasutamisega.

töölised. Teenindajad (madalamad valgekraed) kasutavad kõiki mitteformaalseid lastehoiuviise (nii ainult mitteformaalset lastehoidu kui ka selle kombinatsioone formaalse lastehoiuga) lihtöölistest enam. Oskustöölised kasutavad ligi seitse korda lihtöölistest enam mitteformaalset lastehoidu ajal, kui lastehoiuasutused on kinni, ning oskustöölised kasutavad lihtöölistest enam ka erinevaid mitteformaalse lastehoiu viise.

Analüüsist selgub, et Eestis on formaalne lastehoid kõigile üsna võrdselt kättesaadav, sest selle kasutamine ei sõltu rahvusest, sissetulekust ega elukohast. Samas on siiski olemas ebavõrdne formaalse lastehoiu kasutamisel ema hariduse järgi: kesk- ja kõrgharidusega emad kasutavad formaalset lastehoidu enam kui põhiharidusega emad.

## Töötamise, töökoormuse ja sissetuleku seos lastehoiuviisidega

Kuni 7-aastaste laste emade võrdlusest kõigi ülejäänud naistega selgus, et nii eestlaste kui ka vähemusrahvuste puhul ei ole nende vahel erinevust ei hõivatuse, töökoormuse (osa- või täisajaga) ega ka sissetuleku järgi. Järgnevalt vaadeldakse eestlastest ja vähemusrahvusest emasid, kel on kuni 7-aastased lapsed. Selgub, et sissetuleku ja töökoormuse (osa- või täisajaga) poolest ei erine eestlastest emad vähemusrahvusest emadest, samuti ei mõjuta neid valdkondi lastehoiu tüüp ega selle kasutamine. Küll aga ilmnevad erinevused tööhõives. Tabelis 4 kajastatakse hõivega seotud tunnuseid ning hõive ja kasutatava lastehoiutiübi seoseid.

Tabelist 4 selgub, et enamik analüüsi kaasatud lastehoiuviise on statistiliselt olulisel määral positiivselt seotud tööhõivega. Statistiliselt oluliseks ei osutunud vaid mitteformaalse lastehoiu kasutamine formaalse lastehoiu alternatiivina ning formaalsele lastehoiule lisanduv mitteformaalne lastehoid igal ajal. Kõige tugevamalt

oli tööhõivega seotud mitteformaalse lastehoiu kasutamine ajal, kui lastehoiuasutused on kinni, sellele järgnes formaalse lastehoiu kombineerimine mitteformaalse lastehoiuga, kui laps on haige või kui lastehoiuasutused on kinni. Väga tugevalt oli hõivega seotud ka mitteformaalse lastehoiu indeks. Teiste lastehoiuviisidega võrreldes nõrgem, kuid siiski statistiliselt oluline oli seos hõive ja formaalse lastehoiu kasutamise vahel.

Kõigist mudelitest selgub eestlastest emade suurem tõenäosus olla hõivatud võrreldes vähemusrahvustega. See vahe on kõige suurem mudelis, kus oli lastehoiuviisidest kaasatud mitteformaalse lastehoiu indeks (eestlastest emadel oli ligi kolm korda suurem tõenäosus olla hõivatud kui vähemusrahvustest emadel), ja kõige väiksem formaalse lastehoiuga mudelis (erinevus oli veidi üle kahe korra).

Seega, kuna formaalse lastehoiu kasutamisel rahvuselisi erinevusi ei ole (vt. tabel 3), siis suurendavad vähemusrahvustest emade tööga hõivatust just erinevad mitteformaalsed lastehoiuviisid ja nende suurem kasutamine vähemusrahvuste poolt (vt. tabel 2).

Leibkonda iseloomustavatest tunnustest vaadati partneri olemasolu, noorima lapse vanuse ja alaealiste laste arvu seost hõivega. Partnerita väikeste laste emadel oli ainult lastehoidu arvesse võtmata väiksem tõenäosus töötada võrreldes partneriga koos elavate emadega. Kuna partneri olemasolu ei mõjutanud lastehoiu kasutamist (vt. tabel 3), siis võib teha järelduse, et tööhõive seisukohalt on lastehoid partneriga ja partnerita emade võrdsustajaks. Mida noorem oli noorim laps, seda väiksem tõenäosus oli tema emal töötada. Alaealiste laste arv mõjutas emade tööhõivet mudelites, kus oli arvesse võetud vaid ühte lastehoiuviisi. Erinevate lastehoiuviiside kombineerimise korral ei sõltu emade hõivatus enam alaealiste laste arvust.

Hõive üldiselt sõltub haridustasemest: mida kõrgem on kuni 7-aastaste laste emade hari-

	Ilma lastehoitu-tüübita		Formaalne <sup>1</sup>		Mitteformaalne <sup>2</sup>		Mitteformaalne <sup>3</sup>		Mitteformaalne <sup>4</sup>		Mitteformaalne indeks		Formaalne + mitteformaalne <sup>5</sup>		Formaalne + mitteformaalne <sup>6</sup>		Formaalne + mf alati <sup>7</sup>	
	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig	B	Sig
Lastehoitüüp																		
Rahvus <sup>8</sup>	0.81	*	0.79	*	0.94	*	1.02	*	0.86	*	1.06	**	0.90	*	0.90	*	0.79	*
Ilma partnerita <sup>9</sup>	-0.58	*	-0.55	*	-0.56	*	-0.60	*	-0.46	*	-0.53	*	-0.55	*	-0.54	*	-0.58	*
Noorima lapse vanus	0.17	**	0.18	**	0.16	**	0.14	*	0.15	*	0.14	*	0.16	**	0.15	*	0.17	**
Ala 18-aastaste laste arv	-0.27	*	-0.25	*	-0.25	*	-0.24	*	-0.25	*	-0.22	*	-0.22	*	-0.22	*	-0.28	*
Haridus <sup>10</sup>	0.77	*	0.73	*	0.73	*	0.81	*	0.77	*	0.77	*	0.67	*	0.66	*	0.77	*
Kesk	0.79	*	0.70	*	0.82	*	0.81	*	0.82	*	0.85	*	0.63	*	0.61	*	0.80	*
Keskeri	0.62	*	0.52	*	0.71	*	0.72	*	0.75	*	0.80	*	0.53	*	0.51	*	0.61	*
Kõrg	1.41	**	1.30	**	1.39	**	1.39	**	1.38	**	1.38	**	1.18	*	1.18	*	1.43	**
Amet <sup>11</sup>	0.05		0.13		-0.03		-0.10		0.04		-0.09		0.03		0.03		0.05	
Prof	1.12		1.33	*	1.06		1.07		1.07		1.02		1.19		1.19		1.12	
Keskprof	-0.39		-0.19		-0.52		-0.44		-0.51		-0.58		-0.42		-0.41		-0.39	
Mad valge	-0.36		-0.24		-0.45		-0.52		-0.46		-0.57		-0.46		-0.46		-0.36	
Oskus	-0.18		0.08		-0.21		-0.24		-0.26		-0.28		-0.17		-0.18		-0.18	
Põlumajandus	-0.55		-0.54		-0.57		-0.53		-0.52		-0.55		-0.60		-0.57		-0.54	
haru <sup>12</sup>	-0.39		-0.45		-0.44		-0.45		-0.33		-0.42		-0.36		-0.35		-0.39	
Ehitus	-1.98	**	-1.84	*	-1.98	*	-1.93	*	-2.05	**	-1.97	*	-2.02	**	-2.03	**	-1.97	**
Teenindus	-0.77	*	-0.77	*	-0.75	*	-0.69	*	-0.80	**	-0.73	*	-0.76	*	-0.75	*	-0.78	*
Finants	0.64		0.73		0.65		0.70		0.68		0.71		0.72		0.72		0.64	
Tallinn	0.70		0.65		0.66		0.64		0.47		0.54		0.59		0.56		0.71	
Muu linn	0.47		0.44		0.52		0.44		0.43		0.48		0.42		0.44		0.47	
Oskab eesti keelt <sup>14</sup>	0.95	*	0.92	*	0.89	*	0.76	*	0.81	*	0.73	*	0.85	*	0.81	*	0.98	*

Märksused: \* p<0,05; \*\* p<0,01; \*\*\* p<0,001.

Sõltuv tunnus – hõive, taustakategooria – mitte hõivatud.

Sõltumatute tunnuste taustakategooriad: 1 ei kasuta formaalset lastehoitu, 2 ei kasuta mitteformaalset lastehoitu (regulaarselt); 3 ei kasuta mitteformaalset lastehoitu, kui laps on haige; 4 ei kasuta mitteformaalset lastehoitu, kui lastehoitusutused on kinni; 5 formaalne ja mitteformaalne lastehoid; 6 laps käib lasteaias ja formaalse lastehoituile lisandub mitteformaalne, kui laps on haige ja/või kui formaalne lastehoid on suletud; 7 formaalsele lastehoituile lisaks mitteformaalne lastehoid igal ajal; 8 vähemurahvuse esindaja; 9 abielus või vabaabielus; 10 kuni põhiharidus; 11 lihttöölised; 12 riiklik sektor; 13 maapiirkond; 14 ei oska eesti keelt.

**Table 4.** Binaarse logistilise regressioonanalüüsi mudelid leidmaks kuni 7-aastaste laste emade hõive seost lastehoitu kasutamise ja teiste teguritega.



dustase, seda suurem tõenäosus on neil olla hõivatud. Samas, mudelites, kus on arvesse võetud formaalse lastehoiu kasutamine (kas üksi või kombineerituna mõne mitteformaalse lastehoiuliigiga), kaob ära seos hariduse ja hõive vahel. Tabelist 3 on aga näha, et just haridustase prognoosib eelnimetatud lastehoiuliikide kasutamist. Haridustase ei mõjutanud üksnes mitteformaalsete lastehoiuliikide kasutamist. Kuna hõivatus tööga ühegi lastehoiuliigi kasutamist ei prognoosinud, võib järeldada, et kuni 7-aastaste laste emade hariduslikud erinevused tööhõives tulenevad nende erinevast ligipääsust formaalsele lastehoiule.

Majandusharude puhul ilmneb tabelist 4, et kuni 7-aastaste lastega emade hõivatuse tõenäosuse seisukohalt erineb riiklik sektor selgelt teenindusest ja veel rohkem ehitusest (ehituses töötab küll ka väga vähe naisi). Ilmselt on siinkohal tegemist sellega, et võrreldes teenindusega suhtutakse riiklikus sektoris nii tööaega kui ka -kohta paindlikumalt.

## Arutelu

Varasemates uuringutes on leitud, et vähemusrahvused on kollektivistlikumad (Realo ja Allik 1999; Vihalemm ja Kalmus 2009), ning seda kinnitab ka käesolev analüüs: vähemusrahvuste suurem kogukonnakesksus ilmneb ka selles, et vähemusrahvustest emad kasutavad eesti emadest enam mitteformaalset lastehoidu ning see on neile tööturul kasuks. Kuigi eestlastest emade tööga hõivatus on siiski kõrgem kui vähemusrahvustest emade oma, vähendab mitteformaalne lastehoid seda vahet. Siiski, kogu erinevus eesti ja vähemusrahvustest emade vahel ei tulene ilmselt lastehoiuvõimaluste kättesaadavusest, osa sellest võib olla seotud ka erinevate hoiakutega perele ja tööle pühendumise kohta.

Erinevad autorid on toonud välja, et formaalset lastehoidu kasutavad enam just need vanemad, kes töötavad õhtuti ja nädalava-

hetuseti, ning samuti kasutatakse seda lapse haiguse ajal (Bryson jt. 2010; Vandell jt. 2003; Wheelock ja Jones 2002). Tabel 3 näitab, et teenindajad, kelle vahetused on pikad ja tööajad kõige paindumatumad (Karu 2007), kasutavad kõige enam mitteformaalset lastehoidu ning formaalse ja mitteformaalse lastehoiu kombinatsioone. Samuti kasutavad töölised enam mitteformaalset lastehoidu ajal, kui lastehoiuasutused on kinni. Mitteformaalset lastehoidu kasutavad juhid statistiliselt olulisel määral lihttööstest rohkem. Nende töö võiks küll olla aja ja koha suhtes paindlikum kui muudesse ametigruppidesse kuulujatel, kuid ilmselt on nende puhul vajadus mitteformaalse lastehoiu järele seotud suure töökoormusega. Eelnevast lähtudes on teenindajate, oskustööliste ja juhtide käitumine kooskõlas Robertsoni (1977) uurimistulemustega, mille kohaselt vanemad mitte ainult ei kasuta ära olemasolevaid võimalusi, vaid loovad endale lastehoiuvõimalusi oma töö iseloomust tulenevalt.

Eestis erineb formaalse lastehoiu kättesaadavus haridustasemeti, aga ei sõltu sellest, kas ema on tööga hõivatud või mitte (tabel 3). Samas kui kõigist mitteformaalse lastehoiutiübiga mudelitest selgub madalama haridustasemega emade väiksem tõenäosus olla hõivatud, ei esine hariduslikke erinevusi hõives formaalset lastehoidu sisaldavates mudelites (tabel 4). Seega võiks järeldada, et hariduslikud erinevused kuni 7-aastaste lastega emade hõives tulenevad erinevast ligipääsust formaalsele lastehoiule. Mis on selle haridusliku ebavõrdsuse põhjus, vajab edasist uurimist, sest praeguse analüüsi põhjal ei ole võimalik sellele küsimusele vastata. Siiski võiks välja pakkuda ühe võimaliku seletuse. Kuna Eestis avaldub haridustasemeti suur ebavõrdsus ka tervisenäitajates (Leinsalu 2002; Leinsalu, Vägerö, ja Kunst 2003; Mackenbach jt. 2008), võib üks selle põhjustest peituda Eesti riiklike süsteemide (nagu lastehoiu- ja tervishoiusüsteem) omadustes. Eestis teavad haritumad inimesed paremini, kuidas

toime tulla ja olla edukas erinevate süsteemide (sh. lasteaia- ja tervishoiusüsteem) kasutamisel. Samuti on haritumate inimeste sotsiaalsed võrgustikud suuremad ja neisse kuulub rohkem selliseid inimesi, kes nendes samades süsteemides töötavad. Selle seletuse paikapidavust peaks aga edasistes uurimustes kontrollima.

## Kokkuvõte

Eestis ei sõltu formaalse lastehoiu kättesaadavus rahvusest, sissetulekust ega elukohast. Küll aga mõjutab seda haridustase: formaalne lastehoid on vähem kättesaadav madalama haridusega inimestele ning see avaldab negatiivset mõju ka nende tööhõivele. Igasugune lastehoid tundub Eestis olevat leibkonna koosseisust tuleneva ebavõrdsuse kaotaja. Mudelites, kus lastehoidu ei olnud arvesse võetud, oli ilma partnerita emadel väiksem tõenäosus olla hõivatud, kuid lastehoiu arvesse võtmisel need erinevused kadusid. Mitteformaalse ja formaalse lastehoiu kombineerimine kaotab ka laste arvust tuleneva erinevuse emade hõives, andes neile emadele, kel on enam lapsi, paremad võimalused tööelus osalemiseks.

Analüüsis ilmnesis selged rahvuslikud erinevused kuni 7-aastaste laste emade hõives, kuid lastehoid mõjutab neid erinevusi suhteliselt vähe. Eestlastest ja vähemusrahvustest emad kasutavad formaalset lastehoidu võrdselt. Vähemusrahvustest emad kasutavad küll mitteformaalset lastehoidu eestlastest rohkem ja see on positiivselt seotud nende hõivega, kuid mitteformaalsest lastehoiust tulenev erinevus on siiski suhteliselt väike. Seega erinevused eestlastest emade ja vähemusrahvustest emade vahel peituvad mujal, mitte erinevustes lastehoiu kasutamises. Sissetuleku ja töökoormuse (täis- või osaajaga töö) järgi ei olnud rahvuslikke erinevusi kuni 7-aastaste lastega emade vahel.

Emade positsioon tööturul on tihedalt seotud sellega, millist lastehoidu ta kasutab. On ameteid, kus tööaeg on väga pikk ja jäik, nagu tee-

nindusega seotud või vahetustega töökohad, samas on ameteid, kus töö on küll paindlik, aga väga suure koormusega, nagu juhikohtadel, ning sageli on neil puhkudel tarvis formaalset lastehoidu kombineerida mitteformaalse lastehoiuga sel ajal, kui formaalset lastehoidu pakkuvad asutused on kinni või kui laps on haigeks jäänud. Üldiselt jääbki mulje, et lastehoiu (nii formaalse ja mitteformaalse kui ka nende kombinatsioonide) kasutamine tuleneb pigem tööga seotud vajadustest. Kui töö on jäikade aja- ja kohapiirangutega, leitakse ema tööloleku ajaks sobiv lastehoiuviis.

## Kirjandus

Bryson, C.; Brewer, M.; Sibietta, L.; Butt, S. (2010). *The Role of Informal Childcare: A Synthesis and Critical Review of the Evidence*. Nuffield Foundation, London. [http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/The\\_role\\_of\\_informal\\_childcare\\_FULL\\_REPORT.pdf](http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/The_role_of_informal_childcare_FULL_REPORT.pdf)

Correll, S. J.; Benard, S.; Paik, I. (2007). Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty? *American Journal of Sociology*, 112 (5), 1297–1338.

European Commission. (2009). *Equality between woman and men*. Brussels. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2009:0165:FIN:EN:PDF>.

Hank, K.; Buber, I. (2009). Grandparents Caring for Their Grandchildren Findings From the 2004 Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues*, 30 (1), 53–73.

Igel, C.; Szydlik, M. (2011). Grandchild Care and Welfare State Arrangements in Europe. *Journal of European Social Policy*, 21 (3), 210–224.

Jappens, M.; Van Bavel, J. (2012). Regional Family Cultures and Child Care by Grandparents in Europe. *Demographic Research*, 27, 85–120.

Karu, M. (2007). Paindlikud töövormid töö- ja pereelu ühitamisel. *Rmt-s* Vaher, B.; Seeder, K. (toim.), *Töö ja pere. Paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive*. Eesti Tööandjate Keskkliit, Tallinn, 5–12. [http://www.cb.ee/raamat/too\\_sisu\\_low.pdf](http://www.cb.ee/raamat/too_sisu_low.pdf).

- Karu, M. (2009). *Tööandjate poolsed pingutused, lapsehoid ja rahulolu Eesti peredes*. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn. [http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/RMB\\_uuin-gud/tooandjate\\_poolsed\\_pingutused\\_lapsehoid\\_ja\\_rahulolu\\_eeesti\\_peredes\\_09.pdf](http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/RMB_uuin-gud/tooandjate_poolsed_pingutused_lapsehoid_ja_rahulolu_eeesti_peredes_09.pdf).
- Leinsalu, M. (2002). Social Variation in Self-Rated Health in Estonia: A Cross-Sectional Study. *Social Science & Medicine*, 55 (5), 847–861.
- Leinsalu, M.; Vägerö, D.; Kunst, A. E. (2003). Estonia 1989–2000: Enormous Increase in Mortality Differences by Education. *International Journal of Epidemiology*, 32 (6), 1081–1087.
- Lewis, J.; Campbell, M.; Huerta, C. (2008). Patterns of Paid and Unpaid Work in Western Europe: Gender, Commodification, Preferences and the Implications for Policy. *Journal of European Social Policy*, 18 (1), 21–37.
- Mackenbach, J. P.; Stirbu, I.; Roskam, A.-J. R.; Schaap, M. M.; Menvielle, G.; Leinsalu, M.; Kunst, A. E. (2008). Socioeconomic Inequalities in Health in 22 European Countries. *The New England Journal of Medicine*, 358, 2468–2481.
- Kunst, A. E. (2008). Socioeconomic Inequalities in Health in 22 European Countries. *The New England Journal of Medicine*, 358, 2468–2481.
- Petersen, T. (2008). Discrimination. Contious or Noncontious? In Grusky, D. B. (ed.), *Social Stratification. Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*. Westview Press, Boulder, 780–785.
- Petersen, T.; Saporta, I. (2005). The Opportunity Structure for Discrimination. *American Journal of Sociology*, 109 (4), 852–901.
- Realo, A.; Allik, J. (1999). A Cross-Cultural Study of Collectivism: A Comparison of American, Estonian, and Russian Students. *The Journal of Social Psychology*, 139 (2), 133–142.
- Ridgeway, C. L.; Correll, S. J. (2004). Motherhood as a Status Characteristic. *Journal of Social Issues*, 60 (4), 683–700.
- Robertson, J. F. (1977). Grandmotherhood: A Study of Role Conceptions. *Journal of Marriage and Family*, 39 (1), 165–174.
- Silverstein, M.; Marenco, A. (2001). How Americans Enact the Grandparent Role Across the Family Life Course. *Journal of Family Issues*, 22 (4), 493–522.
- Vandell, D. L.; McCartney, K.; Owen, M. T.; Booth, C.; Clarke-Stewart, A. (2003). Variations in Child Care by Grandparents During the First Three Years. *Journal of Marriage and Family*, 65 (2), 375–381.
- Wheelock, J.; Jones, K. (2002). Informal Childcare for Working Parents in Urban Britain. *Journal of Social Policy*, 31 (3), 441–463.
- Vihalemm, T.; Kalmus, V. (2009). Cultural Differentiation of the Russian Minority. *Journal of Baltic Studies*, 40 (1), 95–119.